

LLLET

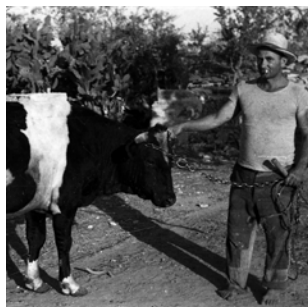
or blanc campaner

Maig 2018
Casal de Can Pere Ignasi
Campos

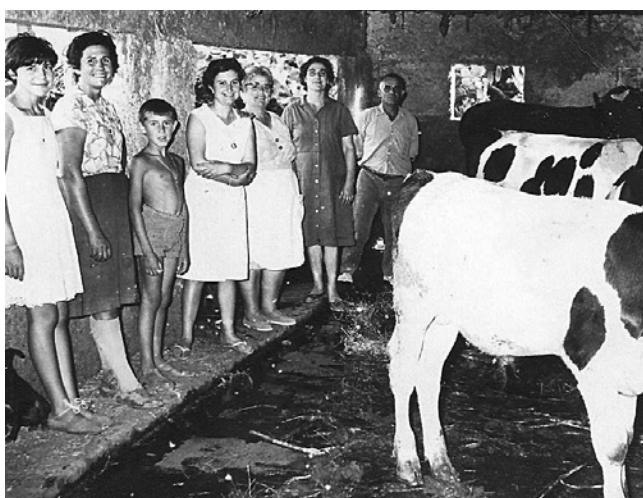
Campos del puerto, vacas y huertos.

Margalida Barceló amb els seus fills.

Arxiu Municipal de Campos/ Fons gràfic Tolo Xorc. Anys 50-60.

Família Gost-Simó.

Des de l'edat mitjana les terres de Campos havien estat dedicades principalment al conreu del secà, primer amb cultiu de cereals i posteriorment s'optà també pel conreu de figueres, vinyes, garrovers i ametllers.

Les famílies foravileres tenien un tros amb els animals suficients per autoconsum familiar i els excedents de carn o llet els venien a la menuda entre veïnats del voltant i la vila. Poc a poc el notable desenvolupament de l'agricultura durant tot el XIX generà també una certa indústria dedicada a la transformació dels productes agrícoles. Aquesta indústria va tenir la seva continuïtat i expansió a la primera meitat del segle XX.

Fins a finals del segle XIX els bous i les vaques havien estat el sustent de llet, formatges i carn d'un nucli familiar; així com també la força per la tracció animal d'algunes eines del camp.

Mallorca no ha tengut mai extensions enormes de terres amb ferratge natural per abastir un ramat abundant, però a Campos s'obrí la primera vaqueria per a la producció lletera a l'any 1925 i començà una etapa única al municipi campaner.

Cami Roser. Foto cedida per Pere Adrover.

Hort de Campos. Or de Campos.

Foto Guillem Moranta.

Una part del nostre passat més recent va donar lloc a una forma de guanyar-se la vida per a molta gent campanera. Quan la tinença de vaques era rendible es va generar tota una millora econòmica que va permetre veure una esperança per a molts de pagesos que tenien un tros de terra i/o varis animals.

Campos va arribar a ser el poble amb major producció de Mallorca, amb més de 11000 caps de bestiar boví. Amb la llet de les vaques sorgí tota una indústria local importantíssima per a l'economia local.

Extracció d'aigua, millora genètica, indústria lletera, horts d'alfals, producció, crisi... són conceptes que ens remetent a un passat no molt llunyà que encara tenim en el pensament. Però potser els més joves, les persones novingudes i la gent que ens visita desconeixen el seu autèntic valor i el que ha suposat per a la nostra història com a poble.

Arxiu Municipal de Campos | Fons Títol "Xorc".

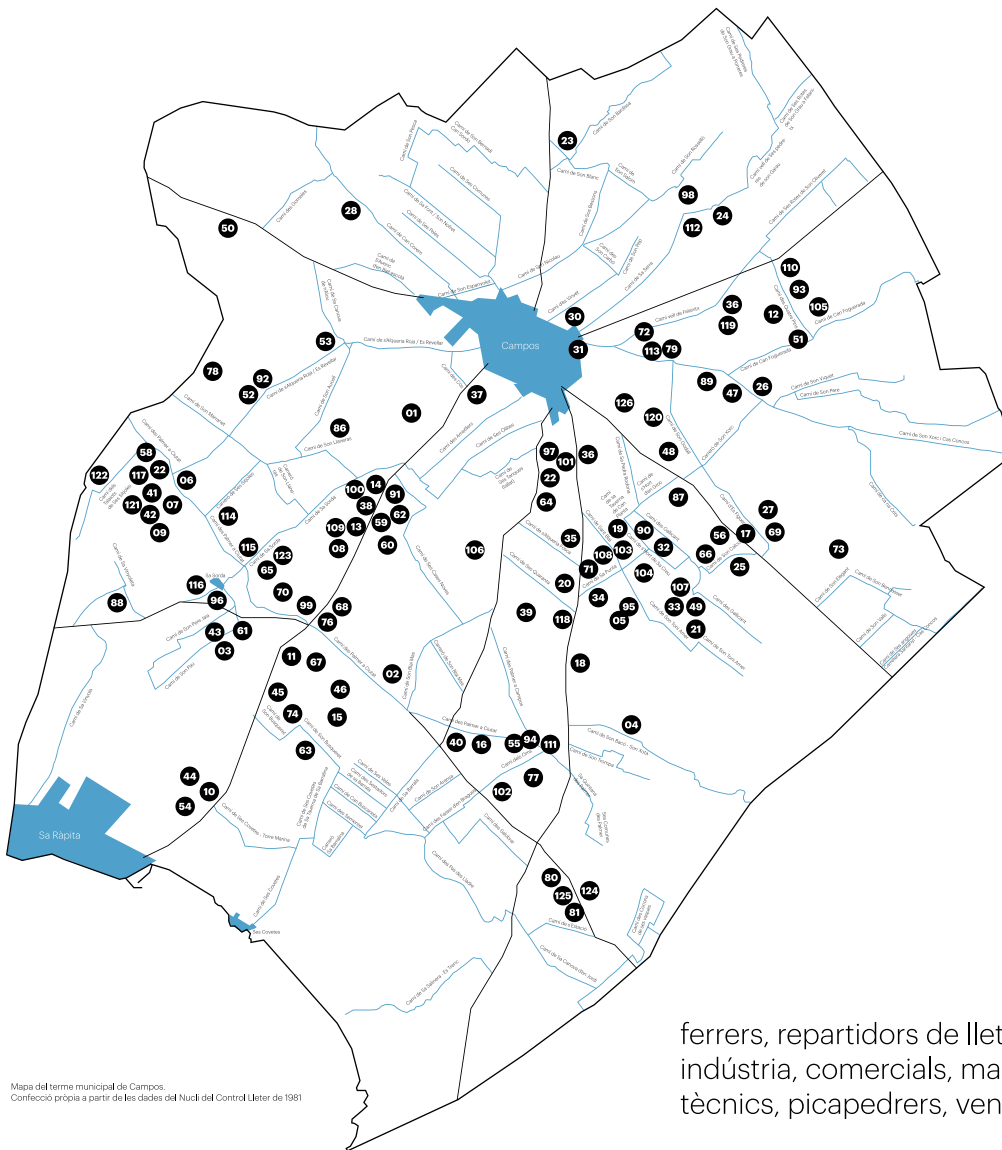
Amb aquesta síntesi dels fets més importants ajudada per la col.laboració d'alguns dels seus protagonistes es pot entendre millor el perquè del que va ser "l'or campaner".

Text de Joana Lladó.

Foto d'Orestes Pérez.

El Boom!

Mapa del terme municipal de Campos.
Confecció pròpia a partir de les dades del Nucli del Control Lleter de 1981

Mapa 1981. Nucli Control Lleter.

- 01.SON COSMET.
- 02.SON BLAI MAS.
- 03.SA COSTA/SON SEA.
- 04.SON BACCO.
- 05.SON TONI AMER.
- 06.CAN BARRET.
- 07.SITJOLÉS VIVES.
- 08.CAMP ROIG POCOVÍ.
- 09.SITJOLÉS BLANCH.
- 10.CAN ESTELA.
- 11.SON PERE GINARD.
- 12.ES PLETO.
- 13.ES CAMSOL.
- 14.NA SERRAL.
- 15.CAN RIERA.
- 16.HORT TELEGRAFISTA.
- 17.HORT DEN CALCO.
- 18.SON AMER.
- 19.CAN ROSSINYOL.
- 20.NA TALLADES.
- 21.AUCORADA.
- 22.SON FULLANA.
- 23.SON BESSONS.
- 24.SON GRUÀ.
- 25.SON CALCO.
- 26.SON XORC.
- 27.CAN MATAS.
- 28.CAN COREM.
- 29.SA GALERA.
- 30.ES VINYET VELL.
- 31.HORT BENAVENT.
- 32.CAS XEREMIER.
- 33.SON TONI AMER PUIGSERVER.
- 34.CAN RONQUET.
- 35.CAN XORQUET.
- 36.CAN MORÀ.
- 37.ES COS.
- 38.SON LLADONET.
- 39.CAN CANDIL.
- 40.CAS CURANDERO.
- 41.CAN GRI.
- 42.SITJOLÉS DEN ROIG.
- 43.CAN PONSSET.
- 44.CAN CASTELLA.
- 45.SES VINT.
- 46.CAN ALOU.
- 47.SON XORC BENAVENT.
- 48.SA CURBASA.
- 49.ES GALLICANT.
- 50.SON SALA.
- 51.CAN REI.
- 52.ES REVELLAR NOU.
- 53.CAN GRALLA.
- 54.CAN CASTELLA NOU.
- 55.CAN JARDINS.
- 56.ELS CONTONS.
- 57.ES VIRYOL.
- 58.CAN CALAFAT.
- 59.ES MATEUS.
- 60.CAN MOLLNER.
- 61.CAN SALETA.
- 62.ES MATEUS NOUS.
- 63.CAN CANALS.
- 64.SA TANCA DE SA CREU.
- 65.SON PEROT.
- 66.ES GALLICANT NOU.
- 67.SON CATLAR DE VALOU.
- 68.CAN CATLAR.
- 69.ES FIGUERÀ.
- 70.SA PUNTA.
- 71.CAN MANRESA.
- 72.CAN GATLERI.
- 73.SON ELEGANT.
- 74.BUSQUERETS GORNALS.
- 75.CAN CURT.
- 76.SON JERONI.
- 77.CAN MAIOL.
- 78.ES REVELLARET.
- 79.ES CLOT DE SA MATA.
- 80.HORT NOU DE SON COVAS.
- 81.CAN FELIP.
- 82.CAN RIBAS.
- 83.COVARANG DEN BIELA.
- 84.VINYA DE SA CANOVA.
- 85.FIGUERÀ DE SA CREU.
- 86.SON LLANERAS.
- 87.HORT MATEU GALLICANT.
- 88.SA VINYOLETA.
- 89.HORT SON ROSSELLO.
- 90.CAN SOLER.
- 91.ES MATEUS.
- 92.ES REVELLAR.
- 93.SON BARBUT NOU.
- 94.HORT SESJO.
- 95.CAN CASESNOVES.
- 96.SON TONI AMER.
- 97.SON FULLANA NOU.
- 98.SA SERRA.
- 99.ES LLOQUET.
- 100.CAN COVENT.
- 101.CREUETA.
- 102.CAN BARRALER.
- 103.FIGUERÀ/SANT BLAI.
- 104.SON TONI AMER.
- 105.SON FERRE.
- 106.LLADÓ DEN BLANC.
- 107.ES GALLICANT VELL.
- 108.CAN ROSSINYOL VELL.
- 109.CAN COTONETA.
- 110.SON BARBUT VELL.
- 111.CAN BRAGUES.
- 112.SON OLIVER NOU.
- 113.SON VANRELL.
- 114.CAN FRANÇA.
- 115.CAN BRIL.
- 116.SON NOGUERA.
- 117.CAN BELER.
- 118.SES CADENES.
- 119.SON COTXER.
- 120.ES TALLANT.
- 121.SITJOLÉS BARETA.
- 122.SA COVA BORNÓ.
- 123.ES CARROG.
- 124.SON COVAS.
- 125.SA CANOVETA.
- 126.CAN VALLES.

ferrers, repartidors de llet, treballadors de la indústria, comercials, manescals, mercaders, tècnics, picapedrers, venedors,...

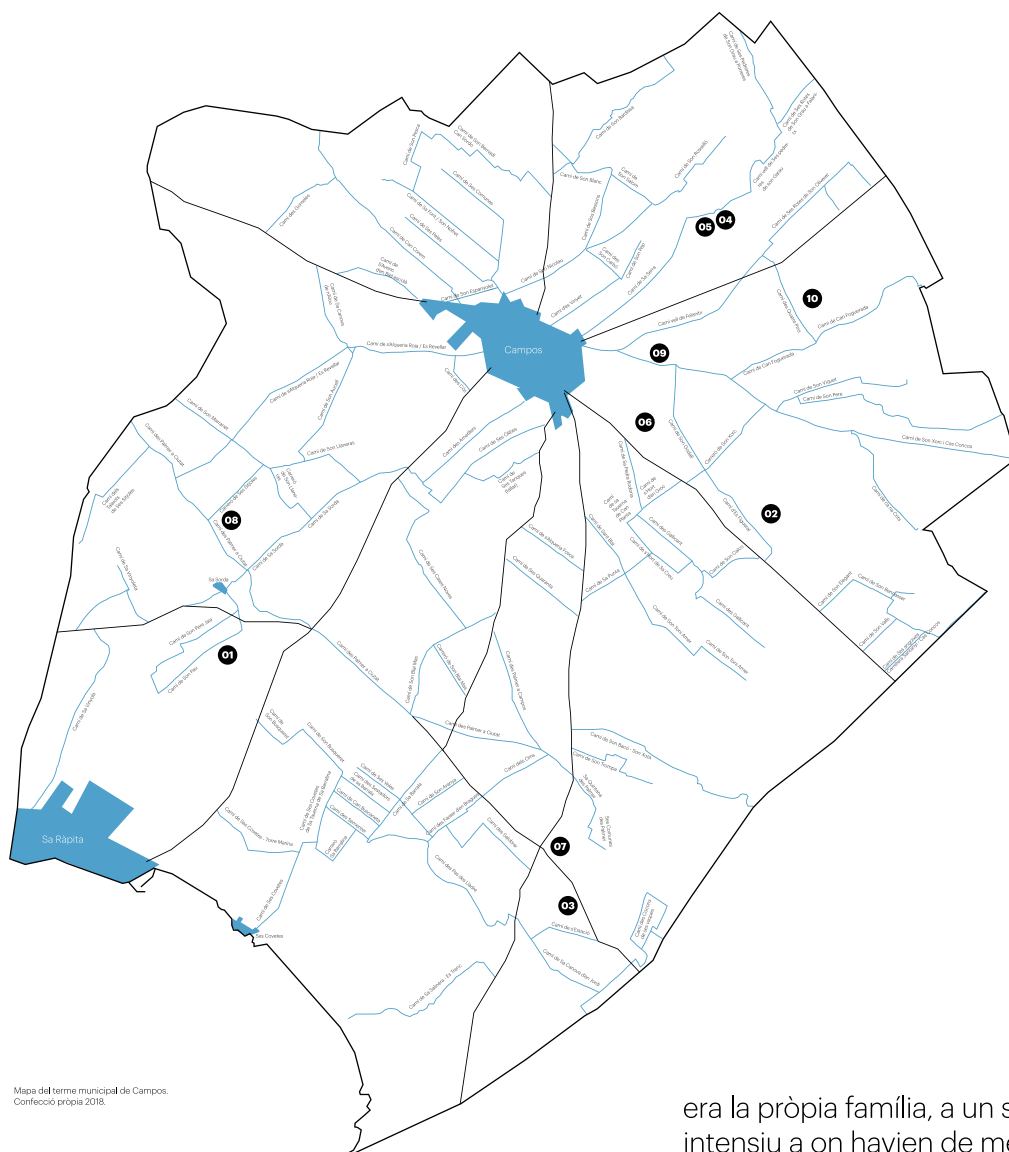
La disposició favorable de Campos per a la implantació de conreus de regadiu fou definitiva per al desenvolupament de les vaqueries, es podia sembrar alfals a bastament i era una alimentació excel·lent pel bestiar boví. Campos fou durant el segle XX el municipi de Mallorca on més llet es produïa, i aquest fet dibuixà un panorama socio-econòmic únic en la història del municipi.

A n'aquests anys a Campos no es xerrava d'altra cosa, gairebé tot el poble feia feina directe o indirectament en el món de les vaques: pagesos,

Durant els anys del boom (1975-1990 aproximadament), la llet fou l'or blanc de Campos, els que tenien vaques se guanyaven molt bé la vida, les aigües brollaven, l'alfals pintava de verd el paisatge, la llet es venia a bon preu, la raça millorava any rere any, teníem la indústria de la llet (Ca'n Blahi, Piris, I.L.M.A.) i els animals presumien les seves formes a la Fira de Maig.

Al moment de màxima expansió, l'any 1981 s'havia arribat a les 473 ramaderies, que disposaven 14,177 animals de les quals 10,462 eren vaques lleteres.

La crisi del sector.

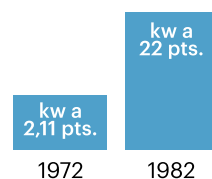

Mapa del terme municipal de Campos.
Confecció pròpia 2018.

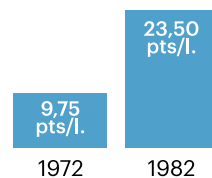
Mapa 2018. Finques amb producció de llet en actiu.

- 01.SAT SON CARBÓ.
- 02.CAN MATAS.
- 03.HORT DE SON COVAS.
- 04.SON GARAU.
- 05.SON VILA.
- 06.ES TALLANT.
- 07.CAN BURGUERA.
- 08.CAN FRANCINA.
- 09.S'HORT DEN PEP DES PLANTERS.
- 10.SON BARBUT.

Preu de l'electricitat augment del 900%

Preu de la llet augment del 141%

La ramaderia vacuna fou l'activitat principal del municipi de Campos fins que arribà la crisi del sector provocada per multitud de factors; els principals foren **l'entrada a la Comunitat Econòmica Europea (1986), les quotes lleteres, la pujada del preu de l'electricitat, la salinització dels pous, una forta sequera de cinc anys (1979-1984) i sobretot els canvis soci-econòmics associats a la modernitat.**

El sistema d'explotació amb pocs anys va passar de petites explotacions familiars a on la mà d'obra

era la pròpia família, a un sistema d'explotació intensiu a on havien de menester gent «llogada» i tenien maquinària que mantenir.

Tots aquests factors varen crear una forta crisi al sector, tant va ser així que al 1991 es varen subvencionar aquelles explotacions que abandonaven el sector, cobrant una ajuda per litre de llet que es deixava de produir.

Aquestes explotacions varen ser molt rendibles durant uns anys, arribant a les 473 vaqueries a l'any 1981. Però poc a poc les petites explotacions (10-12) varen ser absorbides per les grans (200-500). I a dia d'avui en queden 9.

L'explosió de l'aigua.

Des de temps antics, l'home ha necessitat l'aigua per viure i per regar els seus camps. L'agricultura, com a primera activitat de l'home, va fomentar els enginys i les tècniques per a l'extracció de l'aigua del subsol. La invenció de les sínies, els safaretjos i els molins de vent provocaren una enorme transformació del sector primari.

Sínia i Safareig. Foto Arxiu Municipal de Campos.

Campos és una regió que compta amb la tercera conca hidrogràfica de Mallorca, aquí es recullen les aigües de les elevacions més properes i els aqüífers es troben a una profunditat avantatjosa.

Per raons naturals resultava més fàcil treure aigua del subsol a Campos que a altres indrets i s'instal·laren els primers molins de vent de l'Illa de Mallorca.

El primer molí de ramell voltà a la finca de Son Xorc al 1860 i al 1941 ja n'hi havia 557 fent feina, segons el cronista Miquel Roig Adrover.

Amb els anys, els molins de vent, com passà a tot el territori insular, varen ser substituïts per motors de combustió i elèctrics.

El desenvolupament tecnològic va fer augmentar considerablement el nombre de pous fins arribar als 1500 a l'any 1966 i amb el temps els molins de vent varen ser abandonats.

Per tots aquests motius, el regadiu va ser un factor de gran importància socio-econòmica que va marcar l'inici d'un nou sistema d'explotació agrícola-ramadera, a part de l'horta, es podia disposar d'un major nombre d'animals de granja.

Sebastià Mir, Catalina Ginard i Antònia Ordines. Foto Catalina Ginard.

Molí de ramell. Foto Arxiu Municipal de Campos.

L'explosió de l'aigua.

Alfals.

«Alfals» prové d'una paraula àrab que significa «el millor aliment», és una planta herbàcia perenne farratgera, pròpia dels climes meridionals que necessita temperatures càlides i molta aigua per obtenir el seu major rendiment.

El ritme de la producció depèn totalment de l'aigua i té unes altíssimes exigències hídriques. L'alfals es va convertir amb l'alimentació perfecte per a les vaques campaneres. Per a que les vaques tenguessin una bona producció lletera havien d'alimentar-se d'una proporció considerable de farratge. L'augment del nombre de vaques i la conseqüent producció lletera no es pot desvincular al cultiu de l'alfals.

Tant és així, que a l'any 1960, el 60% del terme municipal de Campos es regava i fora vila es va convertir en un paisatge tropical, anegat, verd i amb olor a herba recent tallada.

Foto Arxiu Municipal de Campos | Fons gràfic Tolo Xorc.

Finca de Can Roser | Foto Guillem Moranta.

Foto Arxiu Municipal de Campos | Fons gràfic Tolo Xorc.

Salinització i contaminació dels pous.

A Campos hi ha una zona d'intrusió marina que afecta als pous situats fins 6 o 7 km. de la costa.

Aquests pous poden arribar a tenir una concentració de clorurs superiors als 5,000 mg/l. Les aigües que es destinen al regadiu poden tenir concentracions altes de clorur, però no es recomenava superar els 500 mg/l, encara que depèn del tipus de cultiu i del tipus de sòl. La salinització dels pous és deguda, per part a causes naturals, però també per les activitats agrícoles i ramaderes que han explotat intensament els pous, reduint el flux dels aqüífers cap a la mar i facilitant l'entrada de l'aigua.

L'orina de les vaques i la intensificació del cultiu d'alfals va fer que els aqüífers no poguessin mantenir el seu nivell de salinitat, sense tenir temps per recuperar-se.

Finalment molts hortelans i ramaders es van veure obligats a abandonar la seva activitat degut a l'alta quantitat de ió clorur en les aigües. Al 1984 s'inicia un procés encapçalat per l'administració pública IRYDA (Instituto Nacional de Reforma y Desarrollo Agrario) per abastir d'aigua potable la ruralia de Campos i va acabar sent reconegut com a "zona catastròfica" per la C.E.E. a l'any 1992.

% de finques	04,54%	18,63%	21,81%	13,18%	41,81%
gr. de Cl Na	- d'1 gr. de Cl Na x litre	Entre 1 i 2 gr. de Cl Na x litre	Entre 2 i 3 gr. de Cl Na x litre	Entre 3 i 4 gr. de Cl Na x litre	+ de 4 gr. de Cl Na x litre

Salinitat a les finques de Campos 1981.

Raça frisona, morfologia.

La raça bovina frisona és una espècie holandesa que destaca per la seva alta producció de llet, carn i la seva excel·lent adaptabilitat. Aquestes característiques han fet que fos una espècie adoptada en molts de països, acabant sent la raça lletera més estesa al món.

La producció de la vaca es mesura per lactació, que va damunt els 300 dies. I aquesta producció és altament variable segons el maneig i l'alimentació de la vaca, que necessita alimentar-se de sucres, proteïna, greix, aigua, minerals i vitamines.

La frisona ha sofert una sèrie de transformacions per selecció i adaptació al medi encaminades a millorar la producció de llet. Les més famoses són les americanes i canadenques, les anomenades «Holstein-friesian».

Aquesta raça es caracteritza morfològicament per una capa de pèl clapat en negre amb dues bandes transversals blanques, una al nivell de la creu i l'altre on comença la gropa dividint el cos en tres zones de color negre: terç anterior, tronc i terç posterior. El cap és lleuger, braguer gran i ben format.

Trets destacats de la morfologia frisona:

Potes i peus

Angle podal*
Qualitat d'os
Vista lateral*
Vista posterior*
Mobilitat*

Sistema Mamari

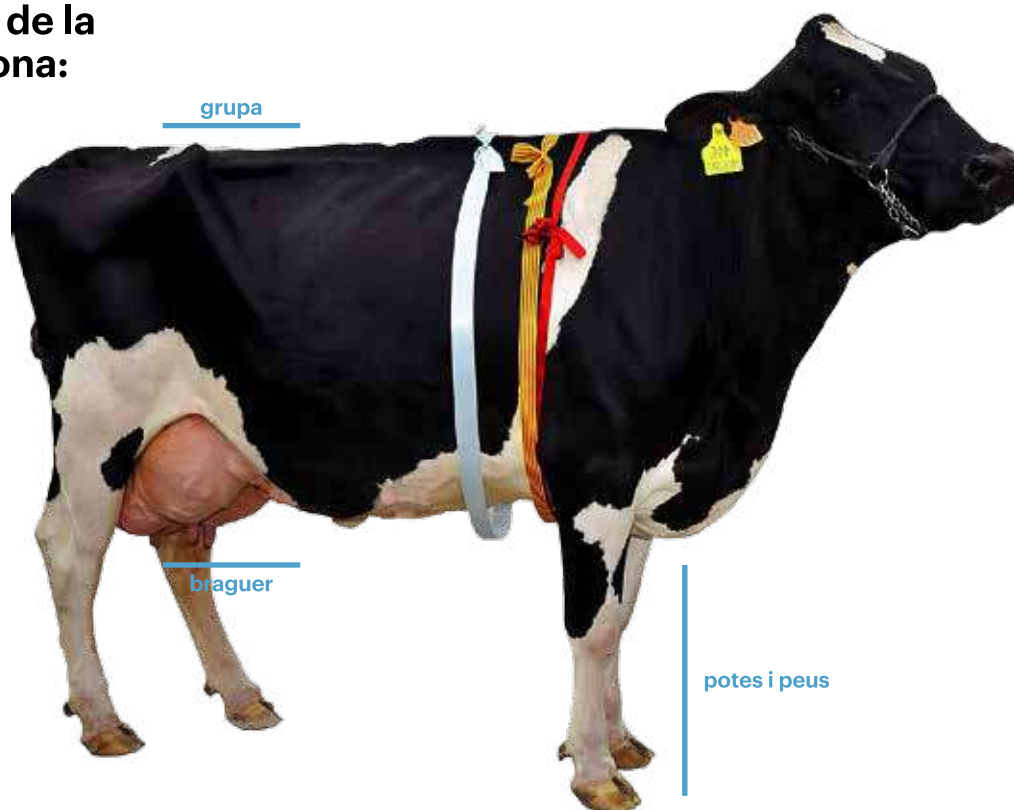
Textura
Inserció anterior*
Amplària posterior
Lligament suspensori*
Profunditat de braguer*
Col·locació de mugrons anteriors*
Col·locació de mugrons posteriors*
Longitud dels mugrons*

Estructura i capacitat

Alçada*
Terç Anterior
Amplària de pit*
Profunditat corporal*
Fortalesa de llom
Amplària d'isquis*
Angle de la grupa*

Estructura lletera

Anguositat*
Condicció corporal*

*Trets principals de la morfologia frisona.

Raça frisona, importacions.

La vaca frisona arribà a les illes als anys 1930, i la finca de Sa Vall de Ses Salines fou una de les pioneres, juntament amb s'Allapassa. La diferència productiva entre les poblacions de bestiar boví existents fins ara (vaca roja alpina, mallorquina i menorquina) va fer que la frisona s'estengués progressivament per tot Mallorca. A Campos l'any 1948 arribaren les primeres vaques frisones des de Santander, posteriorment en dugueren d'Holanda, Gran Bretanya, Alemanya, Estats Units i Canadà.

Aquestes importacions, primer europees i després americanes i del Canadà, es repartien per les diferents explotacions i iniciaren un gran impuls a la millora de la raça bovina frisona a Campos.

Al 1979 s'importaren 300 vaques seleccionades del Canadà, entre elles vaques molt bones com la de la finca de Son Xorc Boynedale Citation Mary, qualificada com a primera vaca excel·lent de Mallorca.

A partir dels anys 1970, Europa començava a exigir programes de control de la frisona amb l'objectiu de tenir un seguiment de producció lletera i establir programes per a la millora de raça, en aquest context és quan neix l'Associació Frisona Balear.

Creació Associació Frisona Balear 1978. Foto Bartomeu Anguera.

Transport de vaques. Avió Canadà-Palma 1979. Foto Bartomeu Anguera.

Arribada Canadà-Palma 1979. Foto Bartomeu Anguera.

Bartomeu Anguera conta la seva experiència al Canadà i el viatge en avió amb vaques frisones:

«A l'avió anàvem plens de vedelles ja grosses, a punt de vedellar. A la part de darrera havien buidat l'avió i li havien llevat tot. Nos varen posar unes estores grosses i un parell de sacs per si volíem dormir. Varem dormir forrats de plàstics i caputxa posada per dormir, perquè allà no hi havia qui estigues, de renou, de pudor ni de res. Nos havien advertit que feria mal temps i que l'avió se mouria, i cada vegada que l'avió feia turbulències les vaques se queixaven i feien un renouer. De matinada va començar a clarejar, i en Sebastià me va dir: Sr Anguera!! verd, verd, veuen verd per aquí!! i varem arribar a Azores, i aquest tio s'ha equivocat,... !! i va ser per problemes de benzina que varem aturar a Azores.»

Raça frisona, inseminació artificial.

Per la millora de la raça varen ser imprescindibles les importacions de bestiar, la selecció del propi ramader, i la inseminació artificial. Al 1949 es creà el primer Centre d'Inseminació Artificial. El semen fresc que durava 5 o 6 dies poc a poc se va anar substituint pel semen congelat, amb l'avantatge que podies emprar dosis seminals amb toros de la China, Canadà o Estats Units.

Els Nuclis de Control Lleters estaven repartits per tota l'illa i tenien la funció d'assessorar als pagesos per a l'augment de producció lletera i la millora de raça, facilitant les dosis seminals de mascles seleccionats.

Al principi hi havia una manca de criteri per a la selecció del bestiar i moltes finques desconfiaven de la inseminació artificial. Els programes de millora genètica del Ministeri d'Agricultura varen impulsar l'inici d'una millora genètica organitzada. El pagesos varen veure els resultats en explotacions dels veïnats i varen comprovar que no es tractava de «bruixeria».

Vaques frisonas. Font: foagas.com. Federación Española de Ganado Selecto.

El vertader impuls genètic de raça frisona s'inicia a partir de l'any 1970. Tant és així que al cens del 1985 es comptabilitzaren 35.125 vaques a les Balears i el 99,50% de les vaques eren de raça frisona. Només el 20% d'aquest cens estava inscrit als Nuclis de Control Lleter.

Finalment l'esforç i la dedicació per part de pagesos i tècnics varen fer que Campos fos un referent a Espanya per la selecció de la raça frisona, i durant uns anys fos exportador de bestiar boví a fora.

Detalle de la publicación Nuevas técnicas de selección para mejora del Ganado Bovino Lechero de Torneo Anguera.

Toro BLUYSAERD KEIMPE NRS-4164 (Holanda)

TABLA DE COMPARACION DE LA PRODUCCION DE LAS HIJAS CON LAS MADRES A LA MISMA EDAD APROXIMADAMENTE correspondiente al Toro Bluisaerd Keimpe NRS-4164 (Holanda) el mejor toro de los últimos diez años cuya fotografía aparece arriba.

Momento de inseminación y edad de la madre	Edad de la madre	Ra. de lactancia	% de lactancia	Edad de la madre	Ra. de lactancia	Ra. de lactancia	Grupos de producción	% de producción	Valor de producción
II	2.1	4.120	4.00	3.10	107	12.20	525	5.30	152
III	2.1	4.090	4.01	3.20	102	12.05	500	5.12	152
II	3.1	4.852	4.04	3.15	190	15.50	620	5.34	74
III	3.1	4.750	4.03	3.14	190	15.02	605	5.37	74
II	4.1	5.360	4.05	3.07	217	17.00	700	5.25	85
III	4.1	5.311	4.03	3.15	215	16.80	675	5.37	85
II	5.0	5.594	4.04	3.05	220	19.34	742	5.38	94
III	5.0	5.600	4.02	3.10	220	17.75	714	5.40	94
II	6.4	5.964	4.05	3.10	242	19.24	770	5.39	10
III	6.4	5.750	4.00	3.20	250	17.55	717	5.41	10

Valores medios de lactancia: 2.80 kg/mes. Porcentaje de leche en los cuartos anteriores de la uba: 45.5, 5. del resto: 50 kg.

Concurs morfològic nacional.

Fira de Maig de Campos 1982. Arxiu Municipal | Fons Tolo Xorc.

Els inicis del Concurs Morfològic els trobam l'any 1978, quan un grup de ramaders de la CAM (Cooperativa Agropecuària de Mallorca) que treballaven amb vaques frisonas va plantejar a les institucions la possibilitat de dur a terme un concurs-fira ramadera a Campos, semblant al que fins ara s'havia celebrat a Inca.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 1980. Foto Bartomeu Anguera.

Campos disposava d'exemplars que anaven al concurs d'Inca i pareixia lògic què, al municipi amb més producció lletera s'hi realitzés un concurs morfològic amb l'objectiu de millorar el bestiar i motivar els pagesos.

Fira de Maig de Campos 2010. Foto Guillem Moranta.

Ben prest començaren les reunions per part dels ramaders de la CAM amb personalitats i autoritats en el món de l'agricultura i ramaderia a Mallorca com Bartomeu Anguera, José Luís Ruiz Tena, Esteban Obregón, etc.

Fruit de les reunions amb diverses parts i també amb l'Ajuntament de Campos va sorgir una proposta de fira que establia que primerament s'havien de realitzar dos concursos regionals i llavors es podria sol·licitar el concurs a nivell nacional. L'any 1978 el jurat va estar compost per: un representant de l'Associació Frisona, el Sr. Bartomeu Anguera, i Rafel Pizà.

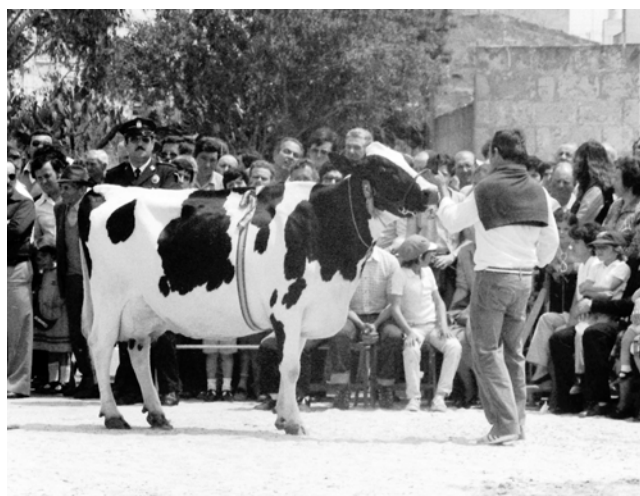
La Fira de Maig o Fira de Ses Vaques ha acabat convertint-se en una diada molt atractiva per els campaners, com també per a gent curiosa de fora poble.

Concurs Frisona Campos 1978. Arxiu Municipal | Fons Tolo Xorc.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 2010. Foto Guillem Moranta.

Fira de Maig de Campos 1982. Arxiu Municipal | Fons Tolo Xorc.

Concurs morfològic nacional.

El primer concurs morfològic establia que cada una de les vaques que assistia a la mostra havia d'haver passat la revisió sanitària amb resultats negatius tant en brucelosi com en tuberculosi. Per tant, no hi ha dubte que el concurs va ésser el punt de partida per a una millora dels animals, almenys pel que respecta al punt de vista sanitari, ja que els animals havien de ser totalment sans.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 1980. Foto Bartomeu Anguera.

Aquell primer any va guanyar una vaca de la finca Sion Lladó. L'any següent, varen passar a formar part de l'organització l'Associació Frisona Balear i el guanyador va ésser Salvador de Son Sala i el subcampió fou Bernat Font. Després de dos anys de concurs regional, l'any 1980 el concurs passaria a ésser Nacional.

Fira de Maig de Campos 2010. Foto Guillem Moranta.

Els primers anys els pagesos campaners no estaven a l'altura de moltes finques importants com s'Allapassa o s'Avall, acostumades a dur el bestiar a diferents fires, sabien com s'havien de presentar els animals i ja havien fet una gran feina de millora i selecció del bestiar.

Després d'assistir a la fira i veure aquestes ramaderies tan preparades, els ramaders varen acabar de creure amb la tècnica de la inseminació artificial i en pocs anys es varen produir els primers resultats en la millora de la raça.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 1980. Foto Bartomeu Anguera.

Fira de Maig 1981. Arxiu Municipal | Fons Antoni Garcias "Terenyina".

Preparació de les vaques. Foto Família Mascarg-Obrador.

Concurs morfològic campaner.

Finques de Campos participants al Concurs Morfològic Nacional boví-frisó:

- 01.Son Xorc.
- 02.Can Rossinyol.
- 03.Na Tallades.
- 04.Cortada.
- 05.Can Matas.
- 06.Sa Curiassa.
- 07.Sa Serra.
- 08.Can Mas.
- 09.S'Hort Bessons.
- 10.Son Fullana.
- 11.Son Bernadinet.
- 12.Son Pere Ginard.
- 13.Es Capsol.
- 14.Can Covent.
- 15.Es Cantons.
- 16.Tanca den Moranta.
- 17.Es Vinyet Vell.
- 18.Son Toni Amer.
- 19.Can Xorquet.
- 20.Son Sala.
- 21.Can Coronell.
- 22.Son Bardissa.
- 23.Can Galerí.
- 24.Son Lladonet.
- 25.Torre Marina.
- 26.Son Sea.
- 27.Son Baco.
- 28.Hort de Son Covas.
- 29.Sa Païsa.
- 30.Sa Costa.
- 31.Can Ponset.
- 32.Can Castella.
- 33.Can Castella Nou.
- 34.Can Calafat.
- 35.Sitjoles Blanch.
- 36.Son Blai Mas.
- 37.Es Revellar Nou.
- 38.Hort den Calco.
- 39.Son Cosmet.
- 40.Ses Sitjoles den Vives.
- 41.Can Gralla.
- 42.Es Porrassà.
43. Son Jeroni.
- 44.Sa Tanca de Sa Creu.
- 45.Can Rei.
- 46.Son Barbut Nou.
- 47.Can Bet.
- 48.Son Pau.
- 49.Can Sordo.
- 50.Hort den Coll.
- 51.Can Saleta.
- 52.Can Estela.
- 53.SAT Es Turó.
- 54.Cas Xeremier.
- 55.Can Francina.
- 56.SAT Son Carbó.
- 57.Son Garau.
- 58.Es Mateus.
- 59.Can Corem.
- 60.Can Burguera.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 1980. Foto Bartomeu Anguera.

Fira de Maig 1981. Arxiu Municipal | Fons Antoni Garcias "Terenyina".

Joana Mascaró Obrador, 1993. Foto Família Mascaró-Obrador.

L'engalanat de les vaques.

El cas Son Xorc.

Tomeu Roig de Son Xorc comenta la gran tasca que suposava la preparació de les vaques per al concurs. En un principi, els ramaders solament rentaven la vaca i la duïen a concurs, sense millorar el seu aspecte extern. Com que es tractava en certa manera d'un concurs de «bellesa» i espectacle, l'animal s'havia d'ensinistrar unes dues setmanes abans del concurs. Aquest entrenament consistia en fermar les vaques per les banyes al tractor i fer-les caminar de manera regular. Temps després es varen posar els cabestrells, molt més adequats amb les corretges de cuir, etc.

Una vegada netejada la vaca que es procedia a pellar-la per tal d'igualar el pelatge i que aquest fos nou i brillant.

Les potes de les vaques també s'arreglaven molt i s'havien de deixar perfectes. La coa havia d'estar ben pentinada i si podia ser, estufada i raspallada. També hi havia una sèrie de tècniques per millorar l'aspecte extern de l'animal: es dissimulaven els defectes que pogués tenir (com l'esquena enfonsada) mitjançant eines de perruqueria.

Concurs Frisona. Fira de Maig de Campos 2010. Foto: Guillem Moranta.

Concurs Frisona. Francisco Mascaró. Foto: família Mascaró-Olbrador.

Concurs Frisona. Tomeu de Son Xorc. Fira de Maig de Campos 1980. Foto: Bartomeu Anguera.

En pocs anys els campaners es posaren a l'altura de les millors vaques, aprenent la feina ben feta i realitzada per altres vaqueries. Aquestes qualificacions tan bones suposaren un vertader estímul per a la vaqueria de Son Xorc.

La desgràcia arribà per primera vegada l'any 1984, quan la malaltia de la tuberculosi obligà a sacrificar un 80% dels animals de la finca. La il·lusió per tornar a tenir un bestiar boví tan selecte i la lluita diària dels ramaders de Son Xorc, possibilitaren la posada en marxa d'una segona repoblació amb 70 o 80 animals. La mala sort feu arribar una altra vegada la tuberculosi i aquest cop es va tancar l'explotació.

Informació extreta de l'opuscle editat per l'Ajuntament de Campos «25 anys de la Fira de les vaques a Campos» 2003.

	1er de secció
	2on de secció
	3a de secció
	Campeona
	Subcampeona
	Gran Campeona
	Millor criador
	Millor ramat
	Millor descendència de vaca
	Millor braguer

Significat de les cintes: Gruives a escala real: 3cm/6cm

SECCIONS

- 01/Vedelles de fins a 6 mesos.
- 02/Vedelles de 6 a 10 mesos.
- 03/Vedelles de 11 a 13 mesos.
- 04/Vedelles de 14 a 16 mesos.
- 05/Vedella campiona.
- 06/Braves de 17 a 19 mesos.
- 07/Braves de 20 a 22 mesos.
- 08/Braves de 23 a 26 mesos.
- 09/Brava campiona.
- 10/Braves gran campiona.
- 11/Vaques joves fins a 30 mes.
- 12/Vaques joves lactació de 31 a 35 mesos.
- 13/Vaca jove campiona.
- 14/Vaques lactació de 3 anys.
- 15/Vaques lactació de 4 anys.
- 16/Vaca intermèdia campiona.
- 17/Vaques adultes lactació de 5 anys.
- 18/Vaques adultes lactació de 6 anys o més.
- 19/Vaques en producció de mas de 50.000 kg.
- 20/Vaca adulta campiona.
- 21/Millor ramat adult.
- 22/Millor criador.
- 23/Vaca gran campiona.
- 24/Millor braguer.

Seccions participants al concurs morfològic.

Les feines de la llet.

Venda de llet.

Altres oficis relacionats varen ser la venda de llet a la menuda i el repartiment de llet a domicili.

Madò *Siona* de la plaça de sa Creu, madò *Mayola* de Can Mas i Mas del carrer de s'Aigua i Biel Lladonet del carrer de ses Herbes eren alguns dels que venien llet a la Vila. Coloma Aguiló *Boixa*, Guillem *Lluent* i *Guimó* utilitzaven tricicle i moto-carro per vendre a domicili.

Na **Joana d'es Camp Roig** venia la llet del seu hort a una portassa des carrer Nou. El capvespre, després de la munyida de s'horabaixa, Joana duia la llet amb un parell de gerres cap al poble. La llet que no venien a la menuda se l'enduia una indústria lletera, però veient que la propietat venia litres de llet a la portassa del carrer Nou, els hi varen dir que volien o tota la producció o res de res. I ella va dir: idò res! I d'ençà d'aquest moment *Can Francina* ven la seva producció a la formatgeria Grimalt.

Guillem Ferrer "Lluent", davant Cafè Tres Molins. Foto de Pere Garcias "Lluent".

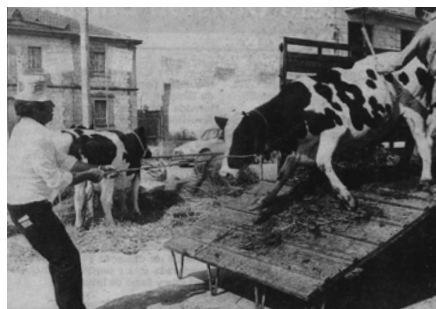

Camió de Toni "Trompa". Foto cedida per Toni Covas "Trompa".

Mercaders.

En aquest context hi havia molts d'animals que no servien per a la producció de llet i es destinaven al consum de carn, aquí entrava el paper dels mercaders. Només a Campos hi va arribar a haver uns vuit mercaders que s'encarregaven de donar sortida al bestiar boví de carn. Un temps els mercaders estaven pel mig i eren els primers que sabien on hi havia animals llevadors i els preus del mercat. En **Tomeu Coll Bernadí** als sis anys ja anava amb son pare a cercar animals i a l'any 1985 va començar afeer feina com a mercader.

De la seva experiència conta que els anys de més feina foren els 1980-1990. Com a mostra d'això, durant aquells anys al mercat de Sineu es duïen 60 o 70 vedells mascles petits per vendre, i sortien uns 100 bous grassos cap a s'escorxador. Aquella carn era suficient per abastir la població mallorquina i Tomeu recorda els primers camions que varen arribar amb carn de fóra. Bernadí considera que després d'aquests anys de glòria, el futur de l'ofici de mercader té els dies comptats.

Tomeu Bernadí. Retall de diari 1981.

Les feines de la llet.

El món de les vaques va donar feina a una bona part dels campaners, i varen ser molts els oficis que hi estaven relacionats. Hi havia ferrers, fusters, picapedrers, manescals, formatgers, comercials, camioners, pagesos, ... Fins i tot hi havia tres brigades de tractors només per escampar el fems.

Maria Ferrer "Lluenta", Maria Dolores Ducros i Magdalena de s'Ermita.
Foto de Pere Garcias "Lluent".

Guillem Ferrer "Lluent", Toni Casado i Miquel "Tabaquer".
Foto de Pere Garcias "Lluent".

I.L.M.A.

«...Era un punt de recollida de llet dels horts de Campos i dels pobles voltants. Hi duïen lleteres a buidar a un gran dipòsit d'acer inoxidable, la refredaven amb unes pales com d'aquí allà....

...Quan el dipòsit estava ple fins a damunt, traguïen cap al Coll d'en Rabassa amb un camió cuba, tres o quatre vegades al dia...

...Munpare comprava la llet a s'I.L.M.A. i la repartia a ses cases i als bars de Campos amb una bicicleta... Comença a un cap i acabava a l'altre...»

Records de Maria Ferrer "Lluenta".

I.L.M.A. Foto cedida per Julià Porquer.

Lleters, recollidors.

Els recollidors de llet han estat uns personatges imprescindibles en aquesta història. Amb les primeres vaqueries, eren els mateixos hortolans que es desplaçaven cada vespre a la vila per entregar la llet. Amb el temps i l'augment de producció, la recollida de la llet s'anà organitzant i alguns varen començar a fer-se recollidors d'ofici. Madò Llúcia obrí les portes als primers recollidors i fou la primera que envià llet a Ciutat. Alguns noms d'aquests recollidors: Joan Gayà, *perdiu*; En Moll de sa llet; Damià Colom, *esparter*; Esteva Mascaró, *pansa*; Miquel Adrover, *de s'impremta*, Toni, *negre*, Miquel Suñer, *forques*, etc.

En **Xim Oliveret** conta que en augmentar la producció, de les gerres es passaren als camions i a les cubes.

Xim quan va començar la llet que recollia dels horts la duïa a I.L.M.A., lloc a on molts de recollidors descarregaven la llet per dur cap a Palma. Quan I.L.M.A. va tancar, l'empresa Blahi va ser el punt de recollida de llet durant uns anys, fins que finalment els recollidors varen acabar fent viatges de camions cap a Palma.

«Fóra vila ha quedat a no res, la llet a n'aquell temps valia doblers. Ara per un litre de gasoil han de menester un parell de litres de llet. A n'aquell temps amb un litre de llet, podries tenir tres o quatre litres de benzina».

Ca'n Blahi.

En Joan Serra de Ca'n Blahi muntà una fàbrica petita a Pollença l'any 1961. Als estius no tenien prou llet i en Joan anava fins a Campos a cercar-ne. Així va conèixer a n'en Pep Piris, propietari de la formatgeria Piris. En Joan Blahi i en Pep Piris varen començar a fer feina junts a la mateixa fàbrica fins que se'ls hi va quedar petita.

L'any 1971 les dues famílies varen crear la societat Productos Lácteos S.A. que va arribar a tenir una plantilla de 90 treballadors al 1989, moment en que treballaven 90.000 litres.

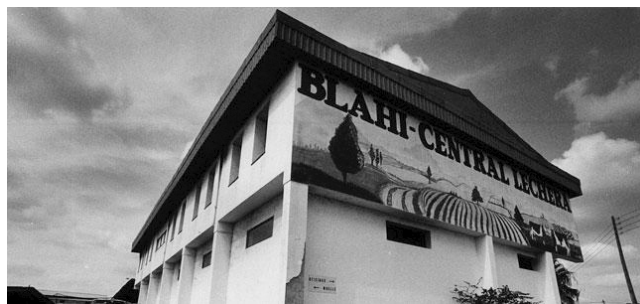
La marca Blahi envasava llet fresca, feia els populars «Cremacao», cafè i altres productes lactis.

Per a la comercialització del seu producte, Blahi va optar per la venda a l'estil «butano», la llet porta per porta, arribant a tenir 20,000 clients particulars. Les visites de les escoles amb el vídeo promocional del procés de fabricació també va ser una bona estratègia comercial segons Joan Serra.

Amb la mort de Pep Piris, va passar a mans dels seus dos fills Tito i Luci que varen ser socis fins al 1985, que fou quan Agama va comprar la part d'en Piris i Joan Serra la part del seu germà.

Interior de la fàbrica de Ca'n Blahi, 1972. Foto propietat Joan Serra

Fàbrica de Ca'n Blahi. Foto Guillem Moranta.

Al gener de l'any 1986 es varen reunir a Madrid totes les Centrals Lleteres d'Espanya per a parlar sobre el futur de la indústria amb la incorporació d'Espanya al Mercat Comú, i les conclusions no varen ser gaire esperançadores. En Joan de Ca'n Blahi preocupat pel pronòstic que es feia sobre el futur de la seva empresa va anar fins a Brussel·les a cercar respostes, i les autoritats competents li van recomanar tancar les instal·lacions l'endemà mateix.

Aquells darrers anys facturaven cada vegada més, i era temptador aguantar un parell d'anys més. A l'any 1989 va començar a entrar la competència de la llet de fóra i els preus varen rebentar el mercat de la producció local de llet. Mentre la llet local es venia a 92 pessetes el litre, a les grans superfícies en començaves a trobar per 60 pessetes el litre.

Miquel Dora, treballador de Ca'n Blahi.

Fàbrica de Ca'n Blahi en construcció, 1970. Foto propietat Joan Serra.

Cremacao. Foto cedida per Joan Serra.

Can Piris.

Fàbrica de Formatges Piris 2010. Foto Última Hora.

La fàbrica de formatges Piris va ser fundada l'any 1943 i fou un altre referent en el món de la indústria lletera a Mallorca. El seu fundador, el menorquí Pep Piris Sintes va instal·lar la seva primera fàbrica a Santanyí, però com va fer Joan Serra (Ca'n Blahi) per falta de llet va venir a Campos.

Pep Piris era el formatger de la fàbrica i quan el seu fill Tito se'n va fer càrrec, varen posar tècnics especialitzats així com també estudiants en pràctiques. La fàbrica Piris tenia els seus propis camions per anar a recollir la llet a les explotacions.

Per mor del turisme, a l'estiu era quan més feina feien sobretot en comercialització i distribució de formatges a hotels i botigues de tot Mallorca. Durant els mesos d'estiu tenien deu xòfers per a la comercialització dels productes lactis i envasaven fins a 15,000 litres de llet fresca; a diferència de l'hivern, que tenien una plantilla de quatre xòfers i envasaven uns 2,000 litres.

Julia Obrador. Foto Anxii Municipal de Campos. Fons Tola "Xorc".

En les èpoques de més feina tenien la fàbrica oberta les 24 hores. Sempre hi havia les «cubes» en marxa i quan no es feia una cosa es feia l'altre; arribant a tenir 30 treballadors.

El net del fundador, també Pep Piris, hi va treballar durant quinze anys com a tècnic industrial fins al seu tancament l'any 2011.

En Pep conta que els darrers anys feien feina amb dotze vaqueries, les darreres grosses que quedaven a Campos. Una de les explotacions era la finca de Son Seia, propietat de la família.

Publicitat Formatges Piris a la Revista Campos, 1985. Anxii Municipal de Campos.

El futur de la llet.

El cas Miquel Carbó.

Malgrat les dificultats actuals que té el món agrari i ramader encara queda qualche valent que decideix seguir amb la tradició familiar, preparant-se per afrontar els nous reptes del segle XXI.

Miquel Vanrell Carbó de 22 anys estudia enginyeria agrònoma a Lleida i la seva intenció és seguir amb l'explotació familiar de Son Seia. «*Tota sa vida m'ha agradat. En un futur no me veig fent altra cosa que no sigui això*» «*Ara mateix que jo conegui, de joves hi ha els de Ca'n Pometa i un companyero meu que no té vaqueria però li agradaria, no sé de ningú més*».

Primer el seu padrí i després son pare s'han dedicat a la ramaderia bovina; primer a Son Carbó, Son Castella i finalment Son Seia. Ara a l'explotació tenen 291 vaques i 234 vedelles.

Actualment les despeses més costoses d'una vaqueria són en l'alimentació dels animals (pinsos i silos). Miquel és partidari de reduir els costos al màxim sense que afecti a la qualitat de la llet i el benestar animal.

Fa uns mesos l'empresa DAMM ha comprat AGAMA i d'ençà d'això han vist dues pujades del preu de la llet, «*En el nostre cas un cèntim més o menys se nota una barbaritat*». Miquel conta que és necessari poder arribar a regar amb aigües depurades i millorar les compensacions per la insularitat.

Miquel Vanrell Carbó.

LLET or blanc campaner.

Fonts.

Adrover, J.A.; **Realitats foravileres**. Palma, J. Mascaró Pasarius, 1972.

Alcaraz Vich, Montserrat Francesc; **Guia dels pobles de Mallorca. Campos**. Inca, Hora Nova s.a., 2002.

Anguera Sansó, Bartolomé; **Nuevas técnicas de selección para mejora del Ganado Bovino Lechero**, núm. 79 Obra Social Agrícola.

Falconer, Jaume; Payeras, Llorenç; **(A)punts de Campos**. Campos, Ajuntament de Campos, 2002.

Porquer Ballester, Julià; **Foravila... temps enrere**. Campos, Associació Cultural Recordarem els 50 60 70, 2014.

Reus Mas, Gabriel; Campos. **Pinzellades històriques**. Campos, Ajuntament de Campos, 2006.

Rigo Vicens, Miquela; **Dones de call vermell**. Campos, Associació de Dones Campaneres, 2008.

Roselló Verger, Vicente Maria; **La islas Baleares. Mallorca. El sur y sureste**. Palma, Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación, 1964.

Vidal Ollers, Joan. **Molins de vent i molins de ramell a Campos**. Campos, Impremta Adrover, 1997.

25 anys de la Fira de les vaques a Campos. Opuscle realitzat per l'Ajuntament de Campos, 2003.

Memòria 1974. Ministerio de Agricultura, Delegación Provincial de Baleares.

Memòria 1975. Ministerio de Agricultura, Delegación Provincial de Baleares.

Memòria 1977. Ministerio de Agricultura. Delegación Provincial de Baleares.

Memòria 1978. Ministerio de Agricultura, Delegación Provincial de Baleares.

Memòria 1979. Ministerio de Agricultura. Delegación Provincial de Baleares.

Memòria 1981. Consell General Interinsular de les Illes Balears. Institut Provincial de Biologia Animal.

Memòria 1982. Consell General Interinsular de les Illes Balears. Institut Provincial de Biologia Animal.

Memòria 1983. Conselleria d'Agricultura i Pesca. Institut Biologia Animal.

Memòria 1984. Comunitat Autònoma de les Illes Balear. Conselleria d'Agricultura i Pesca. Institut de Biologia Animal.

Memòria 1992. Institut de Biologia Animal de Balears S.A.

Memòria 1997. Govern Balear. Conselleria d'Agricultura, Comerç i Indústria.

Revista Ressò

Revista Campos

Festes de la Mare de Déu d'Agost

Bartomeu Anguera, Palma. Font Oral.

Joana Mesquida Camp Roig, Campos. Font Oral.

Tomeu Coll Bernadí, Campos. Font Oral.

Xim Oliver Olivaret, Campos. Font Oral.

Pep Piris, Campos. Font Oral.

Joan Serra Blahi, Campos. Font Oral.

Miquel Vanrell Carbó, Campos. Font Oral.

Maria Ferrer Lluenta, Campos. Font Oral.

www.feagas.com

www.ultimahora.com

www.conselldemallorca.net

Imatges.

Fons Guillem Moranta.

Fons Oreste Pérez.

Fons Pere Roser.

Fons Bartomeu Anguera

Fons Margalida Barceló.

Fons Família Gost-Simó.

Fons Catalina Ginard.

Fons Família Mascaró-Obrador.

Fons Pere Garcias "Lluent".

Fons Antoni Covas "Trompa".

Fons Miquel Dora.

Fons Joan Serra "Blahi".

Fons Julià Porquer

Fons Gràfic Tolo Xorc.
Fons Gràfic Antoni Garcias "Terenyina".
Arxiu Municipal de Campos.

Agraïments.

Antoni Covas "Trompa"
Beatriu Zamorano
Brigada Municipal Campos
Catalina Ginard Fullana
Catalina Perelló
Catalina Seguí Crespi
Família Garau Vanrell
Família Gost Simó
Família Mascaró Obrador
Guillem Moranta
Jaume Cantallops
Jaume Garcias Ferrer
Jaume Mas
Joan Obrador Garau
Joana Mesquida
Laura Llopart Medina

Manena Huguet Ballester
Maria Ferrer "Lluenta"
Margalida Barceló
Miquel Rigo Vanrell
Miquel Vanrell "Carbó"
Miquel Dora
Miquel Perelló Porquer
Orestes Pérez
Pep Piris
Pere Garcias "Lluent"
Pere Roser
Sebastià Sagreras Fullana
Tomeu Coll "Bernadí"
Toni Covas "Trompa"
Toni Sánchez, Manescal
Xim Oliver "Olivaret"

Col·laboradors.

Bartomeu Anguera
Joan Serra "Blahi"
Joana Lladó Serrat
Julià Porquer Ballester

Exposició.

Ajuntament de Campos

continguts/muntatge

Aina Noguera Ferrando

disseny gràfic/muntatge

Andreu Mas Jiménez

impressió
a
impremta**adrover**

